e-ISSN: 2651-3595

kalemname

10. Yıl

Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi

10/19
Haziran 2025

DergiPark AKADEMİK
INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL
EBSCOhost
SOBIAD
SIS Scientific Indexing Services
Academic Resource Index ResearchBib

kalemname 10. Yıl
Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi

Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi

e-ISSN: 2651-3595
Cilt [Volume]: 10
Sayı [Issue]: 19
Haziran [June] 2025

Dergi Eski Adı: *Kırıkkale İslami İlimler Fakültesi Dergisi (KİİFAD)*
(Eski ad altında yayımlanan sayılar: 2016, Cilt:1 Sayı:1-2; 2017, Cilt:2 Sayı:3-4; 2018, Cilt:3 Sayı:5)

Eski e-ISSN: 2547-9504

Previous Title: *The Journal of Kırıkkale Islamic Sciences Faculty*
(Year Range of Publication with Former Title: 2016-2018 Vol:1, No:1-Vol: 3, No:5)

Former e-ISSN: 2547-9504

Kapsam: Sosyal Bilimler-Dinî Araştırmalar
Scope: Social Sciences-Religious Studies
Periyot: Yılda 2 Sayı (Haziran & Aralık)
Period: Biannually (June & December)
Yayın Dili: Türkçe, İngilizce, Arapça, Almanca
Publication Language: Turkish, English, Arabic, German

Kalemname, yılda iki sayı yayımlanan uluslararası bilimsel ve hakemli bir dergidir.
Kalemname is an international peer-reviewed academic journal published twice a year.

Makaleler; Türkçe-İngilizce başlık, öz (en az 150 kelime), anahtar kelimeler (en az 5 kavram), İngilizce özet (en az 200 kelime) ve İSNAD Atıf Sitemi'ne uygun olarak hazırlanan kaynakça içerir.

Articles contain an Turkish-English title, an abstract (at least 150 words), keywords (at least 5 concepts), a summary (at least 200 words), and a bibliography prepared with the ISNAD.

Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi

kalemname

10. Yıl

Kırıkkale University The Journal of Faculty of Islamic Sciences

e-ISSN: 2651-3595

Cilt: **10**
Sayı: **19**

Sayfalar: **1-16**

kalemname
Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi

Gönderim Tarihi: **16.03.2025**
Kabul Tarihi: **17.06.2025**
Yayın Tarihi: **30.06.2025**

Araştırma Makalesi

Friedrich Nietzsche Felsefesinde İnsan Problemi*

Aydın ÇİÇEK
Doktora Öğrencisi
Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Felsefe Anabilim Dalı
Kayseri, Türkiye
aydincicek6312@gmail.com
orcid.org/0000-0003-1786-9223

Serdar SAYGILI
Doç. Dr.
Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Felsefe Bölümü
Sistematik Felsefe ve Mantık Anabilim Dalı
Kayseri, Türkiye
serdarsaygili@erciyes.edu.tr
orcid.org/0000-0003-1986-6448

Değerlendirme:
2 Dış Hakem (Çift Taraflı Körleme)

Benzerlik Taraması:
Bu makale, intihal.net ve turnitin.com ile taranmıştır. İntihal içermediği tespit edilmiştir.

Etik Beyan:
Bu makalenin hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulmuştur.

Tarafsızlık:
Makalenin yayın sürecinin tüm aşamalarında bilimsel tarafsızlık ilkelerine sadık kalınmıştır.

Çıkar Çatışması:
Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansman:
Herhangi bir fon, hibe veya başka bir destek alınmamıştır.

Etik Bildirim:
kalemnamedergi@gmail.com

Lisans:
CC BY-NC 4.0

Yayıncı:
Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi

Atıf:
Çiçek, Aydın-Saygılı, Serdar. "Friedrich Nietzsche Felsefesinde İnsan Problemi". *Kalemname Dergisi* 10/19 (Haziran 2025), 1-16.

Öz

Friedrich Nietzsche, insan üzerine yapılan açıklamalara sert eleştiriler yönelterek, insanın Tanrı'nın bir parçası olduğu fikrini savunan irrasyonel düşüncelere karşı çıkmıştır. İnsanın ruh ve Tanrı'dan geldiğini öne süren teolojik temelli görüşleri eleştirmiş ve bu tür düşüncelerin insanı hayvanlar arasına geri gönderdiğini ileri sürmüştür. Nietzsche'ye göre insan, doğal dünyadaki en güçlü ve en nitelikli varlıktır. Bu gücün kaynağı, onun rasyonel bir varlık olmasından gelir. Ancak Nietzsche açısından insanı hayvanlardan ayıran rasyonalite yeterli değildir; asıl fark, onun özgür ruhlu olmasıdır. Özgür ruhlu insan, toplumsal ve geleneksel baskılara boyun eğmeyen, kendi seçimleriyle varlığını yeniden inşa eden kişidir. Hiçbir otoritenin tahakkümünü kabul etmez ve dayatmalara karşı mücadele eder. Nietzsche'ye göre özgür ruh, kadim tabuları yıkıp sürü psikolojisine karşı duran kişidir. Bu bakımdan insan, kendi kaderini kendi özgür iradesiyle şekillendirmelidir. Toplumun veya otoritelerin onun üzerinde tahakküm kurmasına izin vermemeli, kendi değerlerini kendisi yaratmalıdır. Geleneksel inançlara ve kabullere boyun eğmek yerine, kendi bireysel varoluşunu inşa etmelidir. Bunun için mücadele etmekten geri durmamalıdır. Dolayısıyla bu çalışmanın amacı, Nietzsche'nin insan anlayışını ortaya koymayı ve insan olmanın temel unsurlarından biri olarak özgür ruhluluğun anlamını değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler

Felsefe, Nietzsche, Sürü İnsanı, Hür İnsan, Üstinsan, Özgür Ruhluluk.

*Bu makale, Doç. Dr. Serdar Saygılı danışmanlığında Aydın Çiçek tarafından hazırlanarak başarıyla tamamlanan "Gilles Deleuze Açısından Friedrich Nietzsche Felsefesi: Deleuze'ün Nietzsche Okuması Üzerine Bir Değerlendirme" isimli doktora tezinden üretilmiş bir çalışmadır.

e-ISSN: 2651-3595
Volume: 10
Issue: 19
Pages: 1-16

kalemname
Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi

Received Date: 16.03.2025
Accepted Date: 17.06.2025
Publication Date: 30.06.2025

Research Article

The Human Problem in The Philosophy of Friedrich Nietzsche*

Aydın ÇİÇEK
PhD Student
Erciyes University Institute of Social Sciences
Department of Philosophy
Kayseri, Türkiye
aydincicek6312@gmail.com
orcid.org/0000-0003-1786-9223

Serdar SAYGILI
Assoc. Prof.
Erciyes University Faculty of Letters
Department of Philosophy
Kayseri, Türkiye
serdarsaygili@erciyes.edu.tr
orcid.org/0000-0003-1986-6448

Reviews:
Two External Reviews (Double-blind)

Plagiarism Checks:
The article was checked with intihal.net and turnitin.com and found to be free of plagiarism.

Ethical Statement:
This article was prepared in accordance with scientific and ethical principles.

Impartiality:
Scientific impartiality was maintained throughout all stages of the publication process.

Conflicts of Interest:
No conflict of interest was declared.

Funding:
No funding, grant, or other support has been received.

Complaints:
kalemnamedergi@gmail.com

Licence:
CC BY-NC 4.0

Publisher:
Kırıkkale University Faculty of Islamic Sciences

Cite as:
Çiçek, Aydın-Saygılı, Serdar. "The Human Problem in The Philosophy of Friedrich Nietzsche". *Kalemname Journal* 10/19 (June 2025), 1-16.

Abstract

Friedrich Nietzsche, by harshly criticizing the explanations made about humans, opposed the irrational thoughts that advocate the idea that humans are a part of God. He criticized the theological-based views that suggest humans come from the soul and God, arguing that such thoughts send humans back among animals. According to Nietzsche, humans are the strongest and most qualified beings in the natural world. The source of this power comes from his being a rational being. However, from Nietzsche's perspective, rationality alone is not sufficient to distinguish humans from animals; the real difference lies in being a free spirit. The free-spirited person is someone who does not bow to societal and traditional pressures but instead reconstructs their existence through their own choices. He does not accept the domination of any authority and fights against impositions. According to Nietzsche, the free spirit is the person who breaks ancient taboos and stands against herd mentality. In this regard, a person should shape their own destiny with their own free will. He should not allow society or authorities to dominate him but should create his own values Instead of submitting to traditional beliefs and authorities, one should build their own individual existence. For this, one should not refrain from fighting. Therefore, the aim of this study is to reveal Nietzsche's understanding of humanity and to evaluate the meaning of free-spiritedness as one of the fundamental elements of being human.

Keywords

Nietzsche, Herd Human, Free Human, Upper Human, Free Spirit Human.

*This article is derived from the doctoral dissertation titled "Nietzsche's philosophy from the perspective of Gilles Deleuze: An assessment on Deleuze's reading of Nietzsche" successfully completed by Aydın Çiçek under the supervision of Assoc. Prof. Serdar Saygılı.

Giriş

Nietzsche felsefesinde insanın ne olduğu, en çok tartışılan konulardan biridir. Nietzsche'ye göre insan, varoluşunu eylemleri aracılığıyla gerçekleştiren bir varlıktır; bu nedenle, özünü ancak eylem yoluyla kurabilen bir "eylemsel varlık" olarak tanımlanır.[1] İnsanın eyleme yönelimli oluşu, onun sabit ve değişmez bir özle tanımlanamayacağını ortaya koyar. Bu durum, insanın belirli bir öze sahip olduğunu ileri süren geleneksel metafizik anlayışlara yönelik bir eleştiri niteliğindedir. Bu bakış açısı, Batı düşüncesinde insanın sürekli ve doğrusal bir gelişim süreci içerisinde olduğunu savunan ilerlemeci görüşlerle de temelde çelişir. Nietzsche, insanlığın ilerlemediğini ve evrim düşüncesinin aslında bir mit olduğunu savunur.[2] Ona göre insan, hayat karşısında küçük ve önemsiz bir varlıktır; dünya üzerindeki yaşam sadece kısa bir an ve geçici bir olaydan ibarettir.[3] Dolayısıyla insan sınırlı zamana sahip bir varlık olmasına karşın, doğal varlık dünyasında önem kazanmış bir canlı türüdür.

İnsanın hayvan türlerinden birisi olduğunu iddia eden Nietzsche, insanı hayvan yapan özelikleri şu şekilde sıralamıştır: Devlet kurmaları, savaş yapmaları, birbirlerini aldatmaları, sıkıntıyla bağırmaları ve zafer kazanınca ulumaları hayvansallığının devamını oluşturan özeliklerdir. Aynı zamanda insan yırtıcı, zalim ve düşündüğünde yargılayan bir hayvan türüdür. Nietzsche, insanın en büyük korkusunun ise hayvan olmak olduğunu iddia etmiştir. İnsanın hayvandan farklı olma isteği onda hayvan olma veya olabilme korkusu yaratmıştır. Bu korku ise insanı hayvanlardan ayıran özeliklerinin ne olduğunu sorgulamaya yöneltmiştir. Böylece insan, kendinin rasyonel bir varlık olduğunu kabul ederek hayvanlardan ayırt etmeye çabalamıştır.[4] Dolayısıyla Nietzsche'ye göre insan, doğası gereği kendisini aşma arzusunu içinde taşıyan, hayvani yönlerinden kurtulmak isteyen bir varlıktır. Bu bağlamda insan, yalnızca bir hayvan türü değil, aynı zamanda kendi doğasını sorgulayan ve onu aşma çabasıyla tanımlanan bir oluş varlığıdır.

Nietzsche'ye göre, insan akıl sahibi özgür bir varlıktır.[5] Akla sahip özgür bir varlık olmak, insanı hayvanlardan ayıran otonom bir özelliğe karşılık gelmektedir.[6] Ayrıca insan belirlenmemiş bir öze sahiptir. Bu durum, insanı belirsiz ve olasılıkların kaynağı hâline getirmiştir. İnsan, itaat eden hayvandan farklı olarak henüz belirlenemeyen bir hayvandır. Bu nedenle insanın belirlenmiş bir kimliği yoktur. Kimlik eksikliği, onu hem sınırsız bir belirlenmezliğe sürükler hem de düzensizliğe hapsetmektedir. Bu bakımdan Nietzsche, insanı varoluşun bir hastalığı olarak görmüştür.[7] Bu durum, insanın hayvanlarla girmiş olduğu mücadeleden kaynaklanmaktadır. Bu mücadelede zafer kazanan insan, hastalıklı bir gelişimi de beraberinde getirmiştir. Hastalıklı gelişimin temelinde ise, gelişimin insana doğru olduğu düşüncesi bulunmaktadır. Bu düşünce, insanı dünyanın merkezi olarak konumlandırmıştır. Ahlak ve inançlar, dünyanın ve eylemlerin merkezine insanı yerleştirerek evrenin bulmacasını çözdüğünü iddia etmektedir.[8]

[1] Karl Jaspers, *Nietzsche*, çev. Murat Batmankaya (İstanbul: Alkım Yayınları, 2008), 200.
[2] Fehmi Baykan, *Nietzsche'nin Felsefesi* (Ankara: Bilge Su Yayınları, 2008), 101.
[3] Jaspers, *Nietzsche*, 200.
[4] Jaspers, *Nietzsche*, 201-202.
[5] Jaspers, *Nietzsche,* 202-203.
[6] Saygılı, Serdar, Mahmut Avcı, Nazım Bayrakdar ve Nurullah Denizer, *Disiplinlerarası Bir Yaklaşımla Felsefenin Değeri* (Kayseri: Kimlik Yayınları, 2020), 1.
[7] Jaspers, *Nietzsche,* 202-203.
[8] Jaspers, *Nietzsche,* 203.

Öte yandan insan, sürekli değişebilen bir varlıktır. İnsanın değişebilirliği, onun kendi özünü yaratma gücüne sahip olduğunu gösterir. Çünkü insan, tamamlanmış bir varlık değildir.[9] Bu konuda Nietzsche, *Böyle Söyledi Zerdüşt* adlı eserinde şu ifadeyi kullanmıştır: "(…) Şimdi Tanrı'yı seviyorum. Sevmiyorum insanları. Tamamlanmamış bir şeydir benim gözümde."[10] Bu bakımdan Nietzsche, insanı sürekli bir oluşum hâlinde olan bir varlık olarak görmüştür. Aynı zamanda insanı, varoluşunu gerçekleştirmeye çalışan bir varlık olarak tanımlar. Nietzsche, insanların eşit olduğu düşüncesine karşı çıkar ve standart bir insan tipolojisinden söz etmenin imkânsız olduğunu savunur. İnsanlar, bilinç seviyeleri ve fizyolojik durumları açısından farklı tipolojiler oluşturmuştur. Bu tipolojilerin oluşumunda, insanların bireysel varoluşları etkili olmuştur.

Bu çalışmada, Nietzsche'nin tanımladığı insan tipolojileri incelenmiştir. Nietzsche'ye göre *yırtıcı hayvan*, boyunduruk altına alınmamış ve henüz bozulmamış insan tipini temsil eder. Ancak bu özgün insan tipinin bozulmasıyla birlikte *sürü insanı* ortaya çıkmıştır. Sürü insanı, egemen değerleri sorgulamaksızın kabul eden ve mevcut toplumsal düzenle uyumlu şekilde yaşayan bireydir. Ayrıca, sürü insanı toplumda en yaygın biçimde karşılaşılan insan tipidir. Bu nedenle çalışmanın ikinci bölümünde sürü insanı ele alınmıştır. Nietzsche açısından, sürü insanından ayrılarak özgürleşme arayışına giren birey, *hür insan* olarak tanımlanır. Hür insan, mevcut değerlerin dışına çıkabilme cesaretini gösteren bir figürdür. Ancak henüz kendi değerlerini yaratacak bilinç düzeyine ulaşamamıştır. Bu bağlamda çalışmanın üçüncü bölümünde hür insan tipolojisine yer verilmiştir. Nietzsche'nin düşüncesinde, hür insandan sonra gelen insan tipi ise üstinsan'dır. Üstinsan, yalnızca mevcut değerleri aşmakla kalmayıp, aynı zamanda kendi değerlerini yaratma yetisine sahip bilinçli bir varlıktır. Bu nedenle çalışmanın dördüncü bölümünü üstinsan başlığı oluşturmaktadır. Öte yandan, Nietzsche'nin insan problemini çözmeye yönelik yaklaşımı evrimsel bir düşünceye dayanmaz. Bu nedenle, söz konusu dört insan tipi toplum içerisinde eşzamanlı olarak varlık gösterebilir. Bu durum, Nietzsche'nin insan tiplerine yönelik çözümlemesinin doğrusal bir gelişim süreci olarak değil, eşzamanlı varoluş biçimleri olarak değerlendirilmesini gerektirir. Bu çerçevede, Nietzsche'nin insan tipolojisinin temelini oluşturan "yırtıcı hayvan" kavramı daha yakından incelenmelidir.

1. Yırtıcı Hayvan

Nietzsche'ye göre yırtıcı hayvan, soylu ve sağlıklı insan tipinin bir temsilidir. Bu insan tipi, içgüdüleriyle uyum içinde yaşayan, güçlü, dinamik ve kendiliğinden bir yaşam enerjisine sahip bireyleri kapsar. Tarihsel örnekleri arasında Vikingler, Araplar, Romalılar ve Korsikalılar bulunan bu figür, yaşamı sınırlayan toplumsal ahlak ve değer kalıplarının biçimlendirici etkisine maruz kalmamıştır. Tersine, kendi doğallığı içerisinde eyleyen bir varlık olarak öne çıkmıştır. Bu tipolojideki insan sağlıklı, güçlü ve dinamik bir enerjiye sahiptir.[11] Dolayısıyla yırtıcı hayvan, toplumsal ahlak ve değerlerin biçimlendirici etkisine maruz kalmamıştır. Başka bir ifadeyle yırtıcı hayvan, edilgen değil, yaratıcı ve içkin bir öğe olarak Nietzsche'nin insan tasavvurunda merkezi bir rol üstlenir.

Nietzsche'ye göre insan, hayatın bir deneyimidir ve aynı zamanda hayvanla üstinsan arasında

[9] Jaspers, *Nietzsche,* 203.
[10] Friedrich Nietzsche, *Böyle Söyledi Zerdüşt*, çev. Mustafa Tüzel (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2011), 5.
[11] Baykan, *Nietzsche'nin Felsefesi,* 104.

gerilmiş bir ip gibidir. Yırtıcı hayvan, deneyim sürecinde hayvana daha yakın bir varlık olarak tanımlanır. Bu yakınlık, ahlaki kurallar tarafından bozulmamıştır. Yırtıcı hayvan tipolojisindeki insanın içgüdüleri ve duyguları aktif bir şekilde çalışır. Bu tipolojideki insan, hayata karşı yabancılaşmadığı gibi, fizyolojik varlığından da utanmaz. Nietzsche'ye göre, yırtıcı hayvan tipolojisindeki insan, papazların bozucu etkilerinden uzak kalmıştır. Bu yüzden, papazların insan bedenini kötüleyen düşüncelerine maruz kalmamışlardır. Nietzsche, bu tipolojideki insanı tanımlarken soylu ve aristokratik terimlerini kullanmıştır.[12] Bu konuda Nietzsche, *Güç İstenci* adlı eserinde şu ifadeyi kullanmıştır: "(…) Sürü hayvanı idealleri artık toplumun en yüksek değer standardı olarak doruğuna yükselmiştir. Onlara kozmik, hatta metafizik değer verme girişimidir. Aristokrasiyi onlara karşı savunuyorum."[13] Dolayısıyla yırtıcı hayvan, her türlü sürü kuralının dışında olabilen insanlardan oluşmaz.

Öte yandan, Nietzsche'ye göre yırtıcı hayvandaki soyluluk düşüncesi, soy bağına veya hanedanlık kökenine bağlı değildir. Aksine, soyluluk iyi bir fizyolojiye dayanmaktadır.[14] Bu hususla ilgili Nietzsche *Ahlakın Soykütüğü Üstüne* isimli eserinde şöyle söylemiştir:

> "(…) Yiğitlik aristokratik değer yargıları, güçlü bir kandaşlığı, yeşeren, zengin, coşkun bir sağlığı, onu ayakta tutmak için gerekli olan her şeyi, savaşı, macerayı, avı, dansı, savaş oyunları ve güçlü, özgür, neşeli davranışları içeren her şeyi, şart koşar."[15]

Nietzsche, soylu insanın sahip olduğu ahlakı, köle ahlakından ayırmıştır. Nietzsche'ye göre, köle ahlakı, ressentiment (kin ve intikam duygusu) kaynaklı bir ahlaktır; oysa soylu ahlakı, bireyin kendisini olumlamasından doğan bir ahlaktır. Soylu insan, kendine karşı açık ve dürüstken, kin insanı kendine karşı açık ve dürüst değildir. Ressentiment, insanın ruhunun gizli geçitleri ve arka kapıları sevmesidir. Nietzsche'ye göre, soylu insanda bir miktar ressentiment olabilir, ancak bu durum uzun sürmez çünkü soylu insan güçlüdür ve sağlıklıdır. Bu nedenle, ressentiment hızla ortadan kalkar.[16] Dolayısıyla Nietzsche'ye göre soylu insan, güçlü ve sağlıklı insanla eş değerdir.

Diğer yandan, Nietzsche felsefesindeki sarışın yırtıcı hayvan ile sarışın hayvan birbirleriyle karıştırılmaktadır. Sarışın hayvan, Nietzsche'nin *Böyle Söyledi Zerdüşt* adlı eserinde, üstinsana yolundaki aşamayı simgeler. Sarışın hayvan, aslan safhasına karşılık gelmekle birlikte, ırkçılık bağlamında da kullanılmıştır. Buna karşın, sarışın yırtıcı hayvan insan tipine işaret etmektedir.[17] Sarışın yırtıcı hayvan tipiyle ilgili olarak Nietzsche, şöyle söylemiştir:

> Tüm seçkin ırkların temelinde yırtıcı bir hayvan var, muhteşem, ava ve zafere tutkulu bir şekilde etrafta dolanan sarışın canavarı tanıyamamak mümkün değil; bu saklı demetin zaman zaman boşalmaya ihtiyacı var, hayvanın dışarıya çıkmaya, yeniden ıssızlığa dönmeye ihtiyacı var. Romalı, Arap, Cermen, Japon aristokrasisi, homerik kahramanları, İskandinav Vikingleri bu ihtiyaçları konusundan hepsi aynılar. Yürüdükleri her yerde, izlerinin hepsine barbar kavramını bırakanlar seçkin ırklardır.[18]

[12] Baykan, *Nietzsche'nin Felsefesi,* 104-105.
[13] Friedrich Nietzsche, *Güç İstenci*, çev. Nilüfer Epçeli (İstanbul: Say Yayınları, 2010), 936.
[14] Baykan, *Nietzsche'nin Felsefesi,* 105.
[15] Friedrich Nietzsche, *Ahlakın Soykütüğü Üstüne*, çev. Aslı Yarbaş (İzmir: İlya Yayınevi, 2012), 30-31.
[16] Nietzsche, *Ahlakın Soykütüğü Üstüne,* 35-37.
[17] Baykan, *Nietzsche'nin Felsefesi,* 106.
[18] Nietzsche, *Ahlakın Soykütüğü Üstüne,* 39.

Nietzsche'nin yırtıcı sarışın insan tipine yönelik hayranlığını yalnızca güce indirgemek doğru değildir. Zira, yırtıcı sarışın insan tipi, Avrupa kültürü tarafından küçümsenmiş ve zamanla ortadan kalkmıştır. Bu nedenle, yırtıcı sarışın insan tipolojisi yok olmuştur. Bu yok oluşta, insanın içgüdülerinden ve dürtülerinden kurtulma isteği bulunmaktadır.[19] Bu istencin temelinde ise yüksek değerler oluşturduğunu iddia eden Platonik-Hristiyan ideolojisi bulunmaktadır. Bu bakımdan Nietszche'nin amacı, tutkuları yozlaştıran veya yok eden Batı düşüncesini eleştirmektir. Zira Batı düşüncesi, Platon'un etkisiyle şekillenen Hristiyan inancından etkilenmiştir. Bu etki zamanla ideolojiye dönüşmüş ve tek bir hakikat etrafında birleşmiştir.[20] Aynı zamanda, bu ideoloji Batı kültürünü de dönüştürmüştür. Nietzsche'ye göre, bu dönüşüm bireyin kendisine yabancılaşmasına yol açmıştır. Böylece, insan hayatı kötülemeye ve değersizleştirmeye başlamıştır. Ona göre, hayatı kötüleme ve değersizleştirme, tek tip bir insan tipolojisinin oluşumuna neden olmuştur. Bu tek tip insan tipolojisi ise, sürü tipi insanın ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.[21]

2. Sürü İnsanı

Sürü insanı, ahlaki kurallara uyan ve belirli bir ahlaka sahip olan kişidir. Bu nedenle, sürü insanı kötü bir insan ya da ahlaki kurallara saygısız bir insan değildir. Sürü insanı, mevcut ahlaki kurallara uyar ve davranışlarını bu kurallara göre değerlendirir. Ona göre, mevcut ahlaki değerlerin dışına çıkmak doğru değildir. Ahlaki değerler, sürü insanı için bir sorun oluşturmaz. Ahlaki yargılar tartışılamaz. Ahlaki değerleri tartışmak, mevcut ahlakı reddetmek anlamına gelir.[22] Dolayısıyla sürü insanı yalnızca özgür olmaktan yoksundur. Aynı zamanda özgür olabileceğinin, kendi kaderini belirleyebileceğinin dahi bilincinde olmaktan uzaktır.

Nietzsche'ye göre, sürü insanı türü, yaratılış itibariyle zayıftır. Bu zayıflık, insanları başkalarına muhtaç kılarak sürüyü oluşturmuştur. Nietzsche'ye göre, sürü insanı içerisinde güçlü bireyler de bulunmuştur. Ancak, bu güçlü insanlar ehlileştirme yoluyla sürünün standartlarına uyarlanmıştır.[23] Ayrıca, sürü insanının oluşumunda sürü içgüdüsü etkili olmuştur. Bu konuda Nietzsche Şen Bilim adlı eserinde şöyle söylemiştir: "(…) Bu toplumda ya da toplum için eğitilen birinin soğuk bir bakışı ya da yüzündeki küçümseme en güçlüleri dahi korkutur. Burada asıl ne korkutur? Yalnızlaşmak!"[24] Bu yalnız kalma korkusu, sürü insanının oluşumunda en güçlü etkenlerden biridir. Bu etkinin temelinde sürü içgüdüsü bulunmaktadır. Sürü içgüdüsünün iki temel özelliği vardır. İlki, sürü içgüdüsünün, toplum içerisinde bireyin uyumlu olması için baskı yapmasıdır. İkincisi ise, sürü içgüdüsünün bireyin bu baskıya boyun eğmesini sağlamasıdır.[25] Bununla birlikte sürü insanının güç isteme arzusu düşüktür. Bu nedenle, sürü insanları hayatın çeşitli zorlukları ve meydan okumalarına tek başına karşı koyacak güce sahip değildir. Sürü insanının güçten yoksun olması, onu toplum içinde yaşamaya mahkûm etmiştir. Bu mahkûmiyetin sonucu olarak, sürü içgüdüsü diğer güdüleri de baskılamıştır. Baskılamanın sonucu olarak ise, hastalıklı bir yapı oluşmuş ve décadence ortaya

[19] Mehmet Ali Sarı, "Nietzsche'nin Bilim Eleştirisinin Arka Planı Olarak Sokrates Sorunu", *Özne Felsefe Bilim ve Sanat Yazıları*, sayı 24 (Bahar 2016): 392.
[20] Sebahattin Çevikbaş, "Nietzsche'nin Hakikat Anlayışı: Yorum, Yalan ve Yanılsama Olarak Hakikat", *Özne Felsefe Bilim ve Sanat Yazıları*, sayı 31 (Güz 2019): 36.
[21] Baykan, *Nietzsche'nin Felsefesi,* 107.
[22] İoanna Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan* (Ankara: Türkiye Felsefe Kurumları Yayınları, 2009), 27.
[23] Baykan, *Nietzsche'nin Felsefesi,* 107.
[24] Friedrich Nietzsche, *Şen Bilim*, çev. Levent Özşar (Bursa: Asa Yayınları, 2003), 50.
[25] Jaspers, *Nietzsche,* 489.

çıkmıştır.[26]

Öte yandan, Nietzsche, sürü insanı oluşumunu Hristiyan inancına bağlamıştır. İsa'dan sonra gelen rahipler, Platonculuğa yeni bir biçim vererek sürü insanının doğmasına neden olmuştur. Bu biçim değişikliği sonucunda, sürü insanı için mevcut değerlerin daha önce belirlenmiş ve değerlendirilmiş olduğu bir yapı ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, sürü insanı, hazır bir şekilde sunulan değerlerden birini seçmektedir. Ancak, değerlerden birini seçen bir insanın özgürlüğünden bahsetmek mümkün değildir. Çünkü sürü insanı, Platoncu şemanın sunduğu ahlaki buyrukları zorunlu olarak seçmektedir. Nietzsche'ye göre, bu seçimlerin farkında bile değildir.[27] Dolayısıyla sürü insanı, mevcut ahlaki kuralların dışına çıkmayan, hatta bu kuralları sorgulamayı dahi düşünmeyen edilgen bir varlık hâline gelmiştir.

Nietzsche'ye göre, sürü insanı eşitlikçi bir toplum anlayışı oluşturma çabasının içerisindedir. Çünkü eşitlikçi toplum anlayışı, eşit olmayan insanları eşitlemiş ve bu durum, köle ahlakının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu süreç, gücü arzulayan insanların ortadan kalkmasına neden olmuştur.[28] Bu hususla ilgili olarak Nietzsche, *Güç İstenci* adlı eserinde şöyle söylemiştir: "Eşitlik problemi hem de hepimiz farklı olmayı çok isterken; burada aksine başkalarından talep ettiklerimizi kendimizden istememiz beklenmektedir. Bu çok sığ, bariz bir şekilde çılgıncadır."[29] Şu hâlde, eşitlikçi anlayış, sürü düşüncesinin yaygınlaşmasına neden olmaktadır. Bununla birlikte sürü insanının oluşumunda, insanın üç temel özelliği etkili olmuştur. Birincisi, sürünün güçlülere yönelik içgüdüsüdür. İkincisi, sefillerin ve fakirlerin bahtı açıklara yönelik içgüdüsüdür. Üçüncüsü ise, sıradan olanların istisnai olanlara yönelik içgüdüsüdür.[30] Sürü insanının mevcut özellikleri, hem farklı olan insanların ortaya çıkışını engellemekte hem de ahlaki değerlere uyumu sağlamaktadır. Dolayısıyla, sürü içgüdüsü toplumsal yaşamda otoriteye boyun eğmeyi zorunlu kılmaktadır.

Nietzsche'ye göre, otorite yalnızca Tanrı değil, aynı zamanda ahlaki buyruklar da olabilir. Otoritenin gücünün artırılması istenir ve insanın otorite karşısındaki zayıflığı ortadan kaldırılmaya çalışılır. Bu sebeple, Tanrı en yüce varlık olarak ortaya çıkmıştır. Ona göre, Tanrı'nın olmadığı düşüncesi hâkim olmaya başladığında devreye sürü içgüdüsü girer. Sürü içgüdüsünün amacı, otoritenin devamını sağlamak ve aynı zamanda bütünün iyiliğini düşünmektir. Bireye yalnızca bütünün yararı amacıyla değer verilmesi istenmektedir. Bu durum, kendisini bütünden ayıranlara karşı nefretin oluşmasına yol açmıştır.[31] Dolayısıyla, sürü insanında kamuoyunun varlığı, bireysel varoluştan önce gelir. Aynı zamanda birey, mutluluğunu kamuoyuna feda etmektedir. Sürü insanı, kişisel rahatlığını düşünerek, kamuoyunun belirlediği ahlaki davranışlara boyun eğmektedir.[32]

Sürü insanının hâkim olduğu toplumlarda doğruluk ve dürüstlük övülmüştür. Bu ise doğruluk ve dürüstlüğe bağlı bir eğitimin gelişmesine yol açmıştır. Çünkü sürü insanının egemen olduğu

[26] Baykan, *Nietzsche'nin Felsefesi,* 108.
[27] Mehmet Mengü, "Batı Medeniyeti Tarihi'nin Bir Alegorisi Olarak Dört İnsan Tipi Üzerinden Okunması: Friedrich Nietzsche Düşüncesinde Sürü İnsanı, Son İnsan, Hür İnsan ve Üstinsan", *Özne Felsefe Bilim ve Sanat Yazıları*, sayı 31 (Güz 2019): 724.
[28] Karl Löwith, *Hegel'den Nietzsche'ye*, çev. Reyhan Ay (İstanbul: Otonom Yayınları, 2021), 294.
[29] Nietzsche, *Güç İstenci,* 275.
[30] Nietzsche, *Güç İstenci,* 274.
[31] Nietzsche, *Güç İstenci,* 275.
[32] Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan,* 29.

toplumlarda eğitimin temel amacı, bireylerin norm ve değerlere uyum sağlamasını temin etmektir. Nitekim eğitim, doğruluk ve dürüstlüğü yüceltmeye yönelik bir anlayış benimsemiştir. Bu övgünün temelinde, sürü içerisindeki durumların bilinebilir ve güvenilebilir olması istenci bulunmaktadır.[33] Dolayısıyla, sürünün her daim güvende olması, bireyin güvende olmasından daha önemli ve değerli bir durum olarak görülmektedir.

Öte yandan, sürünün temel amacı koruma sağlamaktır. Ancak bu koruma, sürüden ayrılarak özgür olmaya çalışan bireylere karşı bir baskı olarak da işlev görmektedir. Bu konuyla ilgili olarak Nietzsche *Güç İstenci* adlı eserinde şunları söylemiştir: "(...) Sürü, bir türü korumaya çalışır ve kendini her iki tarafta savunur; arasından dejenere olup çıkanlara ve üstünden yükselenlere karşı. Sürünün eğilimi, durağanlık ve korumaya yönelik olup içinde yaratıcı hiçbir şey yoktur."[34] Sürü, korumayı ahlaki değerlere bağlılığı vurgulayarak sağlamıştır. Nietzsche'ye göre, iyi, yardımsever ve adaletli insanların verdiği hoş duygular, insanların eşitlikçi koruma güdülerinden kaynaklanmaktadır. Bu duygular, sürü düşüncesini yücelterek ahlaklılığın oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Ona göre, ahlaklılık esasen sürüyü korumaya yöneliktir. Bu nedenle sürüde barışseverlik, adalet, alçakgönüllülük, iffet, saygı gibi değerler ön plana çıkarılmıştır.[35] Bunun sonucu olarak, sürü insanının hâkim olduğu toplumlarda farklı bireyler "aykırı" olarak kabul edilmiştir. Aykırı bireyler ise, mevcut değerlerin dışına çıkan ve hür insanın ortaya çıkmasını sağlayan kişilerdir. Nietzsche'ye göre, hür insan, mevcut değerlere aykırı olan insandır.

3. Hür İnsan

Hür insan, mevcut ahlaki değerleri kabul etmeyen kişidir ve bu durum onu ahlak dışı bir figür hâline getirmektedir. Hür insan, varlığını sürdürdüğü sürüden ayrılmış ve kendi yönünü tayin etmeye çalışan bireydir.[36] Ancak, toplumsal baskıdan kurtulmuş olsa da yeni değerler yaratacak seviyeye henüz ulaşamamıştır. Çünkü hür ruh, özgün değerler ortaya koyacak kadar gelişmemiştir; fakat kendisini tahakkümden kurtarabilecek kadar da güçlüdür.[37] Dolayısıyla hür insan, ya sürü ahlakının dışında kalmayı başarmış ya da sürüden bütünüyle koparak kendi değerlerini yaratma cesaretini göstermiş kişidir.

Öte yandan, Nietzsche'nin hür insan düşüncesini kavrayabilmek, onun ileri sürdüğü geçiş tiplerini anlamaktan geçmektedir. Çünkü hür insan, üstinsana geçiş aşamasını temsil etmektedir. Bu geçiş süreci, ruhun üç aşamasına karşılık gelmektedir. Bu konuyu Nietzsche *Böyle Söyledi Zerdüşt* adlı eserinde şöyle ifade etmiştir: "Tinin üç dönüşümünü anlatacağım size: Tinin deveye, devenin aslana ve aslanın da çocuğa dönüşmesini."[38] Nietzsche felsefesinde deve aşaması, ruhun geçiş sürecindeki ilk aşamayı oluşturur ve aynı zamanda ahlakın yarattığı yabancılaşmayı temsil eder. Deve aşaması insanın gelişimi açısından iki önemli özeliğe sahiptir. Bunlardan ilki birey, yabancı unsurların ve ağır yüklerin etkisiyle adeta hastalanmıştır. Bu yükler, toplumun dayattığı ahlaki değerler, gelenekler ve otorite baskısıdır. İkincisi olarak insanın daha üstün bir aşamaya geçebilmesi için önce bu yükü taşıması gerekmektedir. Yani birey, toplumun kurallarını

[33] Nietzsche, *Güç İstenci,* 277.
[34] Nietzsche, *Güç İstenci,* 285.
[35] Nietzsche, *Güç İstenci,* 284-285.
[36] Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan,* 53.
[37] Baykan, *Nietzsche'nin Felsefesi,* 123.
[38] Nietzsche, *Böyle Söyledi Zerdüşt,* 19.

içselleştirerek bunların ağırlığını hissetmeli, ardından bu yüklerden kurtulmak için bir dönüşüm sürecine girmelidir. Dolayısıyla insana yüklenen ağır yükler, onu daha güçlü hâle getirmiştir.

Nietzsche'ye göre, deveye yüklenen yükü herkes taşıyamaz. Bu yükü taşımak ve yola çıkmak, her insan için mümkün değildir. Sıradan insanlar ve toplumun büyük bir kısmı, baskılarla baş etmekte zorluklar yaşamıştır. Bu zorluklarla başa çıkabilmek için insanlar, kendilerini teselli edecek farklı yollar aramışlardır. Nietzsche'ye göre, bu yollar uyuşturucu etkisi yaratır. Öte dünya hayalleri, metafizik düşünceler ve çeşitli dünyevi eğlenceler gibi unsurlar, bu uyuşturucu etkilerine örnek olarak verilebilir.[39] Onun açısından saygıyı hak eden ruh, çöllerde hareketlidir: "(…) Tüm bu en ağır şeyleri alır sırtına dayanıklı tin; tıpkı çölde koşturan yüklü bir deve gibi, koşturur kendi çölünde."[40] Çöl imgesi, insanın yalnızlığını ve iç huzurunu simgeler. İç huzura ulaşan insanın yalnızlığı, onun mevcut ahlaki değerlerden kopuşunu hızlandırır. Bu kopuş, bireyin yeni bir hayat tarzı benimsemesine olanak tanır.[41] Dolayısıyla insan, önceden belirlenmiş değerlerden sıyrılarak üstinsana doğru bir hamle yapmaktadır.

Deve aşamasından sonra ikinci önemli bir biçim değişimi olmuştur. Bu hususla ilgili olarak Nietzsche *Böyle Söyledi Zerdüşt* adlı eserinde şöyle söylemiştir:

> "…Ne ki en ıssız çölde gerçekleşir ikinci dönüşüm. Aslan kesilir burada tin, özgürlüğü geçirmek ister eline ve efendi olmak ister kendi çölünde. Son efendisini arar burada, düşman olmak ister ona ve son tanrısına, büyük ejderhayla dövüşmek ister zafer kazanmak için."[42]

Nietzsche'ye göre, büyük ejderha, toplumu şekillendiren ahlaki değerleri temsil etmektedir. İnsanlar, doğdukları andan itibaren mevcut ahlaki kuralları benimser ve alışılmış değerlendirme kalıplarını kullanırlar.[43] Çocukluktan itibaren "Şunu yapmalısın." veya "Bunu yapmamalısın." gibi öğretilerle karşılaşırlar. Bu durum, bireyin sürü ahlakını içselleştirmesine yol açan bir sürecin parçasıdır.[44] Dolayısıyla sürü ahlakı, bireylerin özgün ahlaki değerlendirmeler yapmaktan çok, toplumsal kuralları sorgulamadan kabullenmelerine yol açar. Bu bağlamda, bireylerin sürekli emirler ve yasaklarla şekillendirilmesi, bağımsız düşünme yetilerini körelterek onları toplumun yerleşik ahlaki kalıplarına uyum sağlamaya zorlar.

İnsanın özgün değerler oluşturabilmesi, mevcut değerleri aşmasıyla mümkündür. Bu aşamayı gerçekleştiren birey, sürü insanı olmaktan sıyrılarak özgür insan hâline gelir. Nietzsche, özgür insan düşüncesini ifade etmek için "aslan aşaması" kavramını kullanmıştır. Özgür insan, henüz yeni değerler yaratacak kadar olgunlaşmamış olsa da mevcut değerlerin ve ahlaki normların dışına çıkmayı başarmıştır. Nietzsche'ye göre, aslan aşamasından sonra insan, çocuk aşamasına geçer. Bu dönüşüm, bireyin tamamen özgürleşerek yeni değerler yaratma kapasitesine ulaşmasını simgeler. Bu konuda Nietzsche, *Böyle Söyledi Zerdüşt* adlı eserinde şöyle der:

> (…) Ama söyleyin kardeşlerim, aslanın gücünün yetmediği, ama çocuğun yapabileceği ne var ki? Neden yırtıcı aslanın bir de çocuk olması gerekiyor ki? Masumiyettir çocuk ve unutuş, yeni

[39] Baykan, *Nietzsche'nin Felsefesi,* 121.
[40] Nietzsche, *Böyle Söyledi Zerdüşt,* 19.
[41] Baykan, *Nietzsche'nin Felsefesi,* 122.
[42] Nietzsche, *Böyle Söyledi Zerdüşt,* 19.
[43] Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan,* 27.
[44] Baykan, *Nietzsche'nin Felsefesi,* 122.

bir başlangıç, bir oyun, kendi kendine dönen bir çarktır, bir ilk hareket, kutlu bir evet deyiştir.[45]

Dolayısıyla, çocuk aşaması, hem yeni bir başlangıç hem de değerleri ve ahlaki normları yeniden inşa etmek için önemli bir fırsattır.

Görüldüğü üzere insan, yalnızca belirli uyarıcılara mekanik tepkiler veren basit bir varlık değil; bilmek, istemek ve olmak arasındaki bütünlük içinde etkinlik gösteren karmaşık ve bilinçli bir özne olarak değerlendirilmelidir.[46] Bu bağlamda, insanın bilinçli ve uyumlu bir varlık olduğu gerçeği, hür insan kavramının anlaşılmasında da belirleyicidir. Hür insan, mevcut ahlaki değerlerin dışına çıkabilen kişidir. Aynı zamanda, bu değerleri aşarak özgürleşmeye çalışan bireydir. Nietzsche'ye göre, hür insan henüz yeni değerler yaratacak kadar gelişmemiş olsa da, sürünün dayattığı normları zorlukla da olsa aşmayı başarmıştır. Bu sürecin sonucunda insan çile çeker. Ancak çile çekmek, organizmayı güçlendiren bir etkinliktir. Çile çeken birey, yeni değerler yaratarak nihayetinde üstinsanı ortaya çıkaracaktır.

4. Üstinsan

Nietzsche felsefesinde üstinsan düşüncesi merkezi bir yer tutar. Ona göre, üstinsan ulaşılması gereken nihai hedeftir. Üstinsan, insanın kendisini aşması ve yeni değerler yaratması anlamına gelir. Bu konuda Nietzsche *Böyle Söyledi Zerdüşt* adlı eserinde şöyle söylemiştir: "(…) Size üst insanı öğretiyorum. İnsan aşılması gereken bir şeydir."[47] Nietzsche, üstinsanı insanın kendisini aşması olarak tanımlamış ve onu doğanın nihai amacı olarak görmüştür. Doğanın amacı, insanı yabancılaşmadan kurtarıp üstinsana ulaşmasını sağlamaktır.[48] Bu yabancılaşmanın sona ermesi için insanın, kendisinden üstün bir varlık olarak üstinsanı yaratması gerekmektedir. Nietzsche, üstinsanı doğanın yarattığı en üstün varlık olarak tanımlar ve onu evrenin yaşam akışında doğanın tükenmeyen gücü olarak tasvir eder. Bu güç arttıkça geleceğe doğru yaratıcı hamleler yapar. Üstinsan, tüm varlık evreninin farkına varan, evrene ilişkin soruları ve sorunları hızlıca kavrayan en üstün yaratıcı erk olarak kabul edilir. Bu sebeple, doğa onunla düşünür, yaratır, onun seslerinde dil bulur, mana kazanır ve kendini eylem olarak ortaya koyar.[49] Dolayısıyla, üstinsan doğanın düşünsel özü ve doğadaki problemlere çözüm getirebilecek yegâne güçtür.

Nietzsche, üstinsanı yeryüzünün anlamı olarak tanımlarken, bu anlamı iki farklı şekilde ele alır. İlk olarak, üstinsan doğanın deneyimi olarak görülür. Bu, insanın yeni bir anlam kazanarak Dionysos'a dönüşmesiyle ilişkilidir. Dionysos, Nietzsche'ye göre, insanın Tanrısallaşması anlamına gelir. Dionysos, doğanın içindeki vahşi, yaratıcı gücü simgeler ve bu anlamda üstinsan da yeryüzünün anlamı olur. Yani, Dionysos'un varlığı yeryüzünün anlamını oluştururken, aynı şekilde üstinsan da bu anlamın bir parçası ve kendisini aşma yolunda doğanın yaratıcı gücünün bir yansımasıdır.[50] Nietzsche açısından Dionysos, hayatı olduğu gibi kabul etme ve tüm zıtlıkları kucaklama ilkesini temsil eder. Dionysos, sadece yaşamın güzelliklerini değil, aynı zamanda acılarını, çelişkilerini ve belirsizliklerini de olumlar. Bu, yaşamın her yönünü kutlamak ve insanın

[45] Nietzsche, *Böyle Söyledi Zerdüşt,* 21.
[46] Denizer, Nurullah, Nazım Bayrakdar, Serdar Saygılı ve Mahmut Avcı, *Disiplinlerarası Bir Yaklaşımla İnanç Eylem Tutarlılığı* (Konya: Çizgi Kitapevi, 2018), 60.
[47] Nietzsche, *Böyle Söyledi Zerdüşt,* 6.
[48] Baykan, *Nietzsche'nin Felsefesi,* 122.
[49] Friedrich Nietzsche, *Müziğin Ruhundan Tragedyanın Doğuşu*, çev. İsmet Zeki Eyüboğlu (İstanbul: Say Yayınları, 2014), 8.
[50] Baykan, *Nietzsche'nin Felsefesi,* 136.

varoluşsal mücadelelerini kabul etmek anlamına gelir. Dionysos, bir tür hayatın tüm yönlerine duyulan derin bir onaydır; çelişki, çatışma ve acı, onun için yaşamın ayrılmaz parçalarıdır. Böylece, Dionysos'un figürü, Nietzsche'nin "hayatı onurlandırma" ve "yaşamın içindeki çelişkileri ve zorlukları kabul etme" anlayışının merkezinde yer alır. Bu, üstinsanın oluşturulmasına giden yolda, insanın kendi sınırlarını aşarak varoluşun her yönünü olumlama ve kabullenme sürecini ifade eder.[51] Bu hususla ilgili olarak Nietzsche *Tan Kızılığı* adlı eserinde şöyle söylemiştir:

> "(…) Bu özgürleşmiş tin; yalnızca tek başına var olanın mahkûm edilebilir olduğuna ve bütünlüğün içinde olunduğunda her şeyin çözüme bağlandığına ve onaylandığına duyulan imana güvenerek ve mutlu bir kadercilik içinde, evrenin merkezinde boy gösterir. Artık hiç inkâr etmez. (….) Ama böyle bir iman olabilecek tüm imanların en yücesidir. Ben buna Dionysos adını verdim."[52]

Dolayısıyla Nietzsche açısından Dionysos, hayatı olumlama ilkesinin en güçlü sembolüdür. Dionysos, tüm yaşamın zıtlıklarını ve çelişkilerini kucaklayarak, acıyı ve sevinci bir arada kabul etmenin, insanın varoluşunu yücelten bir yaklaşım olduğunu gösterir.

Nietzsche'ye göre, üstinsanın ikinci anlamı yeni değerlerin yaratıcısı olmasıdır. Yeni değerler yaratabilmek için yeni anlamlar oluşturulmalıdır. Bu ise mevcut değerlerin yeniden yorumlanmasına dayanır. Nietzsche, mevcut değerlerin yorumlanması gerektiğini savunarak, üstinsanın yaratıcı olabilmesi için oluş gibi masum olması gerektiğini belirtmiştir. Masum olmak, mevcut ahlaki değerlerin dışına çıkabilmeyi ifade eder. Ahlakın dışına çıkabilen birey, geçmişin tutsaklığından kurtulmuş olur. Çünkü geçmişin belirleyicilerinden özgürleşen birey, yaşantıları daha saf ve masum bir şekilde görebilir. Geçmişten kurtulmuş insan, tam anlamıyla yaratıcı olabilir.[53] Dolayısıyla, üstinsan, insan için masumiyet ve yeni bir başlangıcı temsil etmektedir.

Üstinsanı masumiyet ve yeni bir başlangıç olarak gören Nietzsche, aynı zamanda üstinsanı geleceğin kanun koyucusu olarak da tasavvur etmiştir. Bu durum, üstinsanı trajik bir insan hâline getirmiştir. Zira trajik insan, ikili bir varoluşa sahiptir. İnsan, bu varoluşunu her eyleminde ortaya koymaktadır. İyi olanı istemek kadar, kötü olanı da isteyen bir varlık olarak insan, istediğini gerçekleştiremediği gibi, istemediğini de gerçekleştiren bir varlıktır. İnsan, düşünce varlığı olduğu gibi aynı zamanda eylem varlığıdır. Bu özelliklerin birleşimi, insanın disharmonik bir varlık olarak tanımlanmasına yol açmıştır.[54] İnsanın iki farklı özelliğe sahip oluşu, tüm eylemlerinde kendini gösterir. İnsan, bu iki zıt varlığın birleşimi olduğu gibi, ikisi arasındaki karşıtlığın dengeye gelmesidir.[55] Bu denge durumu, trajik olanın kendisini ifade etme biçimidir. Bunun yanı sıra, insanın karşıt kuvvetlerin mücadelesi olarak varoluşu, toplum içinde de gözlemlenmektedir. İnsan, bireysel bir benliğe sahip olmanın yanı sıra toplumsal bir benliğe de sahiptir. Bu, bireysel ben ile toplumsal ben arasında bir mücadeleye yol açar. Aynı zamanda insanın varoluşu, bu gerginlik sonucu şekillenmiştir. İnsanın içsel gerginliği, şahsiyet ve ahlak alanlarında da kendini

[51] Jean Granier, *Nietzsche*, çev. Işık Ergüden (Ankara: Dost Yayınları, 2014), 129.
[52] Friedrich Nietzsche, *Tan Kızıllığı*, çev. Özden Saatçi (İstanbul: Say Yayınları, 2021), 180.
[53] Baykan, *Nietzsche'nin Felsefesi,* 136.
[54] Ali Osman Gündoğan, "Trajik İnsan: Apollon-Dionysos Karşıtlığı ve Denge Sorunu", *Özne Felsefe Bilim ve Sanat Yazıları*, sayı 31 (Güz 2019): 27-28.
[55] Hamdi Bravo, "Nietzsche'de Yaşam, İçgüdü ve Akıl", *Düşünbil Bilim ve Düşün Dergisi*, Sayı 49 (Güz 2015): 5.

gösterir, çünkü her ikisi de bu gerginliğin sonucudur.[56] Dolayısıyla, üstinsan, hem bireysel hem de toplumsal anlamda mücadeleci bir ruha sahip olacak kişidir.

Öte yandan Nietzsche, üstinsan düşüncesini Avrupa'nın içerisinde bulunduğu hastalıklı hâlden kurtuluşun imgesi olarak kullanmıştır. Avrupa içerisinde bulunduğu dönem itibariyle hastalıklı yapıya sahiptir. Bu hastalıklı yapı insanlarda çöküntü ve tükenmişliğe yol açmıştır. Aynı zamanda bu çöküntüyü tetikleyen rahipler, filozoflar ve ahlakçılar olmuştur. Zira bu dönem içerisinde halk, hastalıklı din ve ahlakı benimsemiştir. Hastalıklı din ve ahlak hayatı kötülemiştir. Nietzsche'ye göre, hayatı kötüleyen ve hastalıklı toplumdan kurtuluşun yolu üstinsana ulaşmaktan geçmektedir.[57] Bu sebeple üstinsan hayatı olumlamanın başka yoludur. İnsanın aşılması gerektiğini vurgulayan Nietzsche, üstinsana ulaşılması gerektiğini savunmuştur. Bu hususla ilgili olarak Nietzsche *Böyle Söyledi Zerdüşt* adlı eserinde şöyle söylemiştir: "(...) İnsan bir iptir, hayvan ile üstinsan arasına gerilmiş bir ip, uzanır bir uçurumun üstünde. İnsanı büyük yapan onun bir amaç değil, köprü olmasıdır."[58] Dolayısıyla bu köprüyü meydana getiren kişi de özgür ruhlu birey olacaktır. Özgür ruhlu birey oluşturulan bütün tabuları yıkarak mevcut ahlaki değerleri yapı bozuma uğratacaktır.

5. Özgür Ruhlu Birey

Nietzsche, insanın ne olduğuna dair yapılan açıklamaları eleştirmiştir. İnsanın Tanrı'nın bir parçası olduğunu savunan düşüncelere karşı çıkarak, insanın gelişimin en üst seviyesi olduğu görüşüne de itiraz etmiştir.

> Artık insanın "ruhtan"ve "Tanrı"dan geldiğini düşünmüyoruz, onu hayvanlar arasına geri gönderdik. Bize göre, en kurnazı olduğu için, insan hayvanların en güçlüsüdür. Bu güçlülüğün sebebi zekâya sahip olunmasından kaynaklanmaktadır.[59]

Dolayısıyla, hayvansal evrimin insana doğru bir ilerleme çizgisi izlediği düşüncesi, Nietzsche açısından hem indirgemeci hem de teleolojik bir yanılsamadır. Zira insan, ulaşılmış bir nihai form değil, aşılması gereken bir geçiş varlığıdır.

Hayvansal gelişimin en üst seviyesi olarak görülen insanın, diğer varlıklardan farkının olmadığını savunan Nietzsche, insanın yaratılanların tacı olmadığını ileri sürmüştür. Ona göre, insan, hayvanların en hastalıklısı ve içgüdülerinden uzaklaşmış bir varlıktır. Bu sebeple insanın ruha sahip olmaması gerektiğini ifade etmiştir. Zira ruha sahip insan, Tanrısal bir öze sahip olduğu düşüncesiyle bağdaştırılmaktadır. Ancak Nietzsche, insanın ruha sahip olmamasına rağmen, fizyolojik yapıya, yani sinirsel bir yapıya sahip olduğunu belirtir. Çünkü insanın ruha sahip olduğu iddialarına karşı, onun dünyevi olan her şeyle ilişkisini kesmesi gerektiği düşünülmektedir.[60] Bu durumda insan, tutkularından vazgeçip özünü bulmaya çalışacaktır.

Nietzsche'ye göre, özünü arayan kişi, tutkularından vazgeçerek özgürlüğünü feda etmiştir. Özgürlük, tutkularla mücadele ederek bir oluş içinde olmaktır. Bu doğrultuda, oluş içinde olan

[56] Gündoğan, "Trajik İnsan: Apollon-Dionysos Karşıtlığı ve Denge Sorunu", 28.
[57] Ahmet Nebil, Baba Tevfik ve Memduh Süleyman**,** *Nietzsche: Hayatı ve Felsefesi* (Konya: Çizgi Yayınları, 2013), 178.
[58] Nietzsche, *Böyle Söyledi Zerdüşt,* 8.
[59] Friedrich Nietzsche, *Deccal: Hıristiyan Karşıtı*, çev. Arzu Yarbaş (İzmir: İlya Yayınları, 2012), 26.
[60] Nietzsche, *Deccal,* 27.

kişi, kendisini sürekli olarak yinelemek zorundadır.[61]

> Özgürlük erkeğe özgü olan savaş ve zafer tutkunu içgüdülerin diğer içgüdülere hâkim olmasıdır. Özgürleşmiş ruh, tüccarların, Hristiyanların İngilizlerin ve başka demokratların hayalini kurdukları mutluluk biçimini ayakları altına almaktadır. Özgür ruhlu insan savaşçıdır.[62]

Savaşçı olan özgür ruhlu insan, bulunduğu çağa aykırı olan kişidir. Bu kişi, toplumun dayattığı normlara ve değer yargılarına karşı çıkan, kendi yolunu çizen ve kendini sürekli olarak aşmaya çalışan bir bireydir. Özgür ruhlu kişi, toplumda var olan değerlerin ötesine geçebilen, kendi düşünce ve eylemleriyle farklılaşan bir insandır. Sürü insanından ayıran en belirgin özellik, özgür ruhlu kişinin kendi yolunu çizmesi ve mevcut toplumsal normlara karşı durmasıdır. Bu kişi, çağındaki akıntıya karşı yüzerek, toplumsal baskılara ve geleneklere meydan okuyarak, kendi özgün düşünce ve eylemleriyle varlık gösterir.[63]

Özgür ruhlu birey, eski tabuları yıkarak hastalıklardan korunmuş insandır. Nietzsche'ye göre, özgür ruhlu insan, eski tabuları yıkarak yenisini yaratır; çünkü yıkım, aynı zamanda bir yaratmadır. Bu yıkım sürecinde özgür ruhlu insan yalnızlığa düşecektir, çünkü geçmişte özgür ruhluların bağlı olduğu her şeyin yıkılması zor olacaktır. Platon'dan itibaren Batı dünyası, örnek bir insan tipi yetiştirmeye çalışmıştır ve bu insan tipi sürü insanıdır. Nietzsche ise insanların kendi benliklerini geliştirmeleri gerektiğini savunmuş ve başkalarını taklit etmek yerine yeni ve çarpıcı sanatlar üretmeleri gerektiğini belirtmiştir. Bu, insanların farklı yaşam tarzları geliştirmelerini sağlayacaktır. Farklı yaşamlar geliştiren birey ise özgür ruhlu olacaktır.[64] Dolayısıyla özgür ruhluluk eski inançları yapı bozuma uğratarak bu inançlardan özgürleşmek anlamına gelmektedir.

Öte yandan Nietzsche'nin yaşadığı dönemde özgür ruhlu insanlar ortaya çıkmamıştır. Ancak özgür ruhluların daha çok gelecekte ortaya çıkacağını düşünen Nietzsche, eserlerini bu azınlık için yazdığını belirtmiştir. "Bu azınlıkta olanların kitabıdır. Belki hiçbiri yaşamıyordur. Onlar Zerdüşt'ümü anlayanlar olacaklardır: Ben kendimi, bugün, onları anlayabilen okuyucular bulabilenlerle nasıl karıştırabilirim. Ancak öbür gün benimdir. Kimi insan ölümünden sonra doğar."[65] Bu nedenle, eserlerinin anlaşılmaz olduğuna dair yapılan eleştirilere karşı, eserlerini anlayacak azınlığın zamanla ortaya çıkacağını savunmuştur.[66] "Yazdığımda yalnızca anlaşılmayı istemiyor, aynı ölçüde kesinlikle, anlaşılmamayı istiyor. Herhangi biri, bir kitabı anlaşılmaz bulduğunda kitaba karşı çıkmamalıdır. Belki işin içinde yazarın bile bile yaptığı bir şey vardır. Herhangi biri tarafından anlaşılmak istemiyordur."[67] Şu hâlde, Nietzsche eserlerini yalnızca dostları, yani özgür ruhlar için kaleme almıştır. Özgür ruhlar dışında kalanların ise kendi kitaplarını okumamaları için yalvarmıştır.[68]

Sonuç

İnsanın neliği meselesi Nietzsche felsefesinde tartışılan konuların başında gelmektedir.

[61] Kudret Aras, *Gilles Deleuze Felsefesinde Özne-Oluşun Ontolojik Tasarımı* (İstanbul: Çıra Akademi Yayınları, 2023), 145-148.
[62] Friedrich Nietzsche, *Putların Alacakaranlığı*, çev. Serpil Erfındık (İzmir: İlya Yayınları, 2012), 26.
[63] Julian Young, *Nietzsche*, çev. Bülent O. Doğan (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2021), 364.
[64] Ebru Öner ve Sebahattin Çevikbaş, "Nietzsche'nin Platon Eleştirisi: Platoncu Değerlerin Yeniden Değerlendirilmesi", *Kaygı Dergisi*, sayı 31 (Güz 2018): 111.
[65] Nietzsche, *Deccal Önsöz,* 11.
[66] Friedrich Nietzsche, *Ecce Homo*, çev. Mustafa Tüzel (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017), 41.
[67] Nietzsche, Şen Bilim, 381.
[68] Young, *Nietzsche,* 363.

Onun açısından insan, eylemleri sonucunda varoluşunu gerçekleştirir. Bu insanın eylemsel bir varlık olduğunu göstermektedir. Bu durum ayrıca insanın belirlenmiş bir öze sahip olduğunu savunan düşüncelere eleştiri oluşturmaktadır. İnsanın belirlenmiş bir öze sahip olmaması onun özgür olabilmesinin temel koşullarından birisini oluşturmaktadır. Aynı zamanda özgür insan varoluşunu gerçekleştirmeye çalışan insandır. Bireyin varoluşunu gerçekleştirmesi için tabuları yıkarak özgürleşmesi gerekmektedir. Özgür olabilmek, savaşçı ruha sahip olmaktan geçer. Bu bağlamda, Nietzsche'nin çağın düşüncelerine karşı çıkması, onun özgür ruhlu bir birey olduğunun göstergesidir.

Özgür ruhlu kişi, eski tabuları yıkarak sürünün dayatmalarına karşı çıkmıştır. Zira sürü insanı için tek gerçek, toplumu oluşturan ahlaki değerlerdir. Bu değerler zamanla tabulara dönüşmüş ve bireylerden bu tabulara itaat etmeleri beklenmiştir. Söz konusu tabular, sorgulanması mümkün olmayan gerçekler olarak kabul edilmiştir. Özgür ruhlu birey ise, sürünün oluşturduğu ahlaki tabuları yıkarak özgürlüğünü kazanmaya çalışmaktadır. Bu durumda, özgür ruhlu kişi toplumun oluşturduğu ahlaki kuralların dışına çıkar ve bu da sürüden kopmak anlamına gelir. Sürü ahlakının oluşumunda hem Platon hem de Hristiyan inancı etkili olmuştur. Bu nedenle, Hristiyan değerlerini terk eden kişi günahkâr kabul edilmiştir ve kurtuluşu için ahlaki değerlere sıkı sıkıya bağlı kalması istenmiştir.

Nietzsche, Hristiyan inancının oluşturduğu değerleri yıkmaya çalışmıştır. Bu yıkım sürecini "balyozla felsefe yapma" girişimi olarak tanımlamıştır. Zira balyozla felsefe yapmak, Hristiyan inancını oluşturan tüm değerleri yıkma girişimi olduğu gibi, tüm aşkın yapıları da yıkma çabasıdır. Nietzsche'nin yıkımdan kastettiği, Hristiyan inancının oluşturduğu değerlerin dayanaksız olduğunu göstermekti. Bu yoksunluğu ortaya koyabilmek için özgür ruhlu birey için her yol meşru olmuştur. Nietzsche'ye göre, Hristiyan değerleriyle mücadele etmek için savaşmak gereklidir. O, savaşın en büyük rasyonellik olduğunu savunmuştur. Ancak Nietzsche, bu savaşı şiddet anlamında kullanmamıştır. Savaş, mevcut değerleri yeniden yaratma süreci olacaktır. Dolayısıyla özgür ruhlular, kendi değerlerini yaratarak Hristiyan ve tüm aşkın değerlerinin dışına çıkacaklardır.

Öte yandan, Nietzsche yalnızca özgür ruhluluk düşüncesini savunmakla kalmamış, aynı zamanda üstinsan düşüncesini de ileri sürmüştür. Üstinsanın yeryüzünün anlamı olduğunu iddia eden Nietzsche, üstinsanı insanın aşılması olarak görmüştür. İnsan, kendisinden üstün bir varlık yaratarak üstinsanı açığa çıkarmalıdır. Bu gereklilik nedeniyle insan hayvanla üstinsan arasına gerilmiş iptir. İnsanın bir ip olması onu bir aşama hâline getirmiştir. Nietzsche açısından insanın aşılması tüm gelişimin insana doğru olacağı anlamına gelmektedir. Üstinsan yalnızca seçkin ruhlu insanlara yönelik olacaktır. Üstinsan aşamasına varan seçkin ruhlular öz oluşturma girişiminde bulunmayacaktır. Öz oluşturma insanı belirli kalıba sokarak sürü insanın oluşumuna neden olmaktadır. İnsan eylemleri sonucunda varoluşunu gerçekleştirmiştir. İnsan eylemsel bir varlık olması onun öze sahip olduğunu savunan düşüncelere eleştiridir. Bu durum, Batı düşüncesinde gelişimin insana doğru olduğuna yönelik düşüncelere tezat teşkil etmektedir Zira Batı düşünme biçimi öz oluşturmak suretiyle insanın bu öze bağlı geliştiğini savunmaktadır. Bu, Nietzsche'nin eleştirdiği konulardan biridir. Nietzsche'ye göre, insanlık ilerlemez; evrim düşüncesi sadece bir efsanedir. Dolayısıyla gerçekte var olan bireysel varoluşlardır.

Nietzsche, yaşadığı dönemde anlaşılmayacağını savunmuştur. Kendinin erken geldiğini ve eserlerini gelecek kuşaklar için yazdığını belirtmiştir. Bu bakımdan, gelecekte anlaşılacağını düşünen Nietzsche, eserlerini azınlıkta kalan özgür ruhlular için kaleme almıştır. Nietzsche'nin özgür ruhlu insan düşüncesi, mevcut değerlerin dönüşümünü hızlandırmıştır. Bu düşünce, Avrupa'da bireyselleşme anlayışına katkı sağlamış ve insan haklarının gelişmesine olanak sunmuştur. Ancak özgür ruhlu bireyin, kurulu değerlerin yıkılmasını amaçlaması, toplumsal dayanışma, aile, gelenek, görenek ve kültür gibi değerlerin ve kurumların yozlaşmasına yol açacaktır. Ayrıca, özgür ruhlu bireyin kendi değerlerini yaratma süreci, bu değerlerin zamanla başkalarına dayatılması riskini de barındırmaktadır. Böyle bir durum, Nietzsche'nin yaşamı boyunca karşı çıktığı ve eleştirdiği özcü düşünme geleneğinin yeniden ortaya çıkmasına zemin hazırlayabilir. Bu olasılık, Nietzsche'nin insan sorununa yönelik çözümünün mutlak ve kesin bir sonuca ulaşmadığını göstermektedir. Dolayısıyla, "İnsan nedir?" sorusu, günümüzde dahi geçerliliğini koruyan ve felsefi düşüncenin odağında yer alan temel meselelerden biri olmaya devam etmektedir.

Kaynakça

Aras, Kudret. *Gilles Deleuze Felsefesinde Özne-Oluşun Ontolojik Tasarımı*. İstanbul: Çıra Akademi Yayınları, 2023.

Baykan, Fehmi. *Nietzsche'nin Felsefesi*. Ankara: Bilge Su Yayınları, 2008.

Bravo, Hamdi. "Nietzsche'de Yaşam, İçgüdü ve Akıl." *Düşünbil Bilim ve Düşün Dergisi*, sayı 49 (Güz 2015): 4-7.

Çevikbaş, Sebahattin. "Nietzsche'nin Hakikat Anlayışı: Yorum, Yalan ve Yanılsama Olarak Hakikat." *Özne Felsefe Bilim ve Sanat Yazıları*, sayı 31 (Güz 2019): 35-54.

Denizer, Nurullah-Bayrakdar, Nazım. *Serdar Saygılı ve Mahmut Avcı, Disiplinlerarası Bir Yaklaşımla İnanç Eylem Tutarlılığı*. Konya: Çizgi Kitapevi, 2018.

Granier, Jean. *Nietzsche*. çev. Işık Ergüden. Ankara: Dost Yayınları, 2014.

Gündoğan, Ali Osman. "Trajik İnsan: Apollon-Dionysos Karşıtlığı ve Denge Sorunu." *Özne Felsefe Bilim ve Sanat Yazıları*, sayı 31 (Güz 2019): 27-34.

Jaspers, Karl. *Nietzsche*. çev. Murat Batmankaya. İstanbul: Alkım Yayınları, 2008.

Julian, Young. *Nietzsche*. çev. Bülent O. Doğan. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2010.

Kuçuradi, İoanna. *Nietzsche ve İnsan*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumları Yayınları, 2009.

Löwith, Karl. *Hegel'den Nietzsche'ye*. çev. Reyhan Ay. İstanbul: Otonom Yayınları, 2021.

Mengü, Mehmet. "Batı Medeniyeti Tarihi'nin Bir Alegorisi Olarak Dört İnsan Tipi Üzerinden Okunması: Friedrich Nietzsche Düşüncesinde Sürü İnsanı, Son İnsan, Hür İnsan ve Üstinsan." *Özne Felsefe Bilim ve Sanat Yazıları*, sayı 31 (Güz 2019): 707-736.

Nebil, Ahmet vd. *Nietzsche Hayatı ve Felsefesi*. Konya: Çizgi Yayınları, 2013.

Nietzsche, Friedrich. *Şen Bilim*. çev. Levent Özşar. Bursa: Asa Yayınları, 2003.

Nietzsche, Friedrich. *Güç İstenci*. çev. Nilüfer Epçeli. İstanbul: Say Yayınları, 2010.

Nietzsche, Friedrich. *Böyle Söyledi Zerdüşt*. çev. Mustafa Tüzel. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2011.

Nietzsche, Friedrich. *Ahlakın Soykütüğü Üstüne*. çev. Aslı Yarbaş. İzmir: İlya Yayınları, 2012.

Nietzsche, Friedrich. *Deccal: Hıristiyan Karşıtı*. çev. Arzu Yarbaş. İzmir: İlya Yayınları, 2012.

Nietzsche, Friedrich. *Müziğin Ruhundan Tragedyanın Doğuşu*. çev. İsmet Zeki Eyuboğlu. İstanbul: Say Yayınları, 2012.

Nietzsche, Friedrich. *İnsanca, Pek İnsanca I*. çev. Mustafa Tüzel. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012.

Nietzsche, Friedrich. *İnsanca Pek İnsanca II*. çev. Lütfi Yarbaş. İzmir: İlya Yayınları, 2012.

Nietzsche, Friedrich. *Putların Alacakaranlığı*. çev. Serpil Erfındık. İzmir: İlya Yayınları, 2012.

Nietzsche, *Friedrich İyinin ve Kötünün Ötesinde*. çev. Mustafa Tüzel. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2016.

Nietzsche, Friedrich. Ecce Homo. çev. Mustafa Tüzel. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017.

Öner, Ebru ve Sebahattin Çevikbaş. "Nietzsche'nin Platon Eleştirisi: Platoncu Değerlerin Yeniden Değerlendirilmesi." *Kaygı Dergisi*, sayı 31 (Güz 2018): 109-127.

Sarı, Mehmet Ali. "Nietzsche'nin Bilim Eleştirisinin Arka Planı Olarak Sokrates Sorunu." *Özne Felsefe Bilim ve Sanat Yazıları*, sayı 24 (Bahar 2016): 391-409.

Saygılı, Serdar vd. *Disiplinlerarası Bir Yaklaşımla Felsefenin Değeri*. Kayseri: Kimlik Yayınları, 2020.

Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi

kalemname

10. Yıl

Kırıkkale University The Journal of Faculty of Islamic Sciences